

JAK KORZYSTAĆ Z ENCYKLOPEDII I SŁOWNIKÓW (z wykorzystaniem technik multimedialnych). Scenariusz zajęć z edukacji czytelniczej i medialnej dla klasy V szkoły podstawowej

Sylwia Brzeżańska, Biblioteka Pedagogiczna w Piotrkowie Trybunalskim

Opublikowano 25.05.2004

Czas trwania lekcji: 90 minut

CELE:

1. ogólne:

- zapoznanie uczniów z rodzajem encyklopedii i słowników
- nauczenie uczniów sprawnego posługiwania się słownikami i encyklopediami
- wskazanie encyklopedii i słowników jako źródła informacji bezpośredniej.
- zapoznanie z nowym rodzajem encyklopedii (multimedialną)

2. operacyjne:

uczeń po zajęciach:

- zna pojęcia i rodzaje encyklopedii i słowników,
- umie wyszukać potrzebne dla siebie zagadnienia,
- zna budowę i zasady korzystania z encyklopedii i słowników,
- potrafi wykorzystać w poszukiwaniach spis treści, indeks, żywą paginę,
- potrafi dobrać rodzaje wydawnictwa do określonej potrzeby informacyjnej,
- staje się samodzielnym użytkownikiem informacji oraz kształtuje nawyk sięgania po m.in. te wydawnictwa informacyjne.

Środki dydaktyczne:

- tablice z definicjami encyklopedii, słowników, leksykonów
- tablice z rodzajami encyklopedii i słowników
- komputer i multiprojektor
- zestaw encyklopedii i słowników w tradycyjnej formie
- Encyklopedia Multimedialna
- kartki z poleceniem do wyszukiwania w różnych encyklopediach i słownikach.
- przygotowanego testu

Metody:

- objaśniająca
- pokazowa
- ćwiczenia praktyczne
- grupowa
- rozwiązywanie problemów

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Wprowadzenie:

Przywitanie uczniów przez bibliotekarza w pracowni multimedialnej Biblioteki Pedagogicznej. Zadanie uczniom krótkich pytań:

- Czy każdą książkę czytamy od początku do końca?. Czy znacie książki, których nie czyta się w całości, ale z których korzysta się często, a nawet bardzo często?

- (Encyklopedie, słowniki i leksykony)

Wyjaśnienie, że są to wydawnictwa informacyjne bezpośrednie, czyli takie, które dostarczają nam bezpośrednio informacji na postawione pytanie, bądź poszukiwany temat.

Podanie tematu zajęć: **Jak korzystać z encyklopedii i słowników?**. Rozdanie różnych kompletów tych wydawnictw, obejrzenie ich przez uczniów. Ustalenie (wspólnie z uczniami) budowy encyklopedii i słowników. Uczniowie uświadamiają sobie, że wydawnictwa te posiadają podobną budowę, na którą składa się część 1: (informacyjna), zawierająca wskazówki, jak korzystać z danego wydawnictwa; część 2: stanowi zestawienie haseł ułożonych alfabetycznie lub rzeczowo

2. Część główna

Zadanie pytania uczniom o wyjaśnienie definicji encyklopedii (definicje uczniów). Podanie definicji encyklopedii (z wykorzystaniem wcześniej przygotowanej prezentacji w Power Poincie)

ENCYKLOPEDIA - publikacja, wydawnictwo informacji bezpośredniej zawierająca zbiór wiadomości ze wszystkich dziedzin wiedzy lub wybranych dziedzin wiedzy. Układ treści, czyli haseł: uporządkowane są wg alfabetu lub rzeczowo.

Zaprezentowanie za pomocą Power Pointa tablic z podziałem encyklopedii.

Rodzaje encyklopedii:

- ogólne (powszechne, uniwersalne) np. Mała Encyklopedia PWN, Nowa Encyklopedia Powszechna PWN - 6 t., Encyklopedia Multimedialna PWN
- specjalne (dziedzinowe) np. Mała Encyklopedia Medycyny, Mała Encyklopedia Zdrowia, Encyklopedia Pedagogiczna, Popularna encyklopedia mass mediów.

Uczniowie odczytują tytuły encyklopedii znajdujących się na stolikach oraz określają rodzaj tego wydawnictwa.

Analogiczne prześledzenie definicji i rodzajów słowników oraz wyjaśnienie znaczenia definicji leksykonu.

SŁOWNIK - publikacja zawierająca zbiór wyrazów (również nazw osobowych i geograficznych z objaśnieniami). Ułożone słowa, hasła wg alfabetu lub rzeczowo.

LEKSYKON - słownik encyklopedyczny, uniwersalny lub specjalistyczny, będący słownikiem językowym, zawierającym skondensowane wiadomości encyklopedyczne.

Rodzaje słowników:

JĘZYKOWE:

- ogólne (uniwersalne) np. Słownik współczesny języka polskiego
- specjalne (zawierające wyrazy dobrane z jednego punktu widzenia) np. Słownik ortograficzny języka polskiego, Słownik poprawnej polszczyzny, Słownik wyrazów obcych
- przekładowe (dwu- lub wielojęzyczne) np. Słownik polsko-angielski, Słownik niemiecko-polski

RZECZOWE np. Słownik pisarzy i lektur, Szkolny słownik historyczny, Słownik gatunków literackich

Zwrócenie uwagi na uzupełnienia tych źródeł w ilustracje, mapy, wykresy, indeksy, odsyłacze, skróty, bibliografię załącznikową (tu bibliotekarz wyjaśnia, za pomocą prezentacji w Power Poincie, definicję odsyłaczy, bibliografii załącznikowej i żywej paginy).

ŻYWA PAGINA - informacja drukowana u góry strony nad tekstem: głównie tytuł dzieła lub rozdziału, w encyklopedii pierwsze lub ostatnie słowo (jego pierwsza sylaba) na stronie.

INDEKS (SKOROWIDZ) - spis terminów, miejscowości, autorów, tematów przytoczonych lub omówionych w dziele, wskazujący strony, na których termin jest wspomniany.

ODSYŁACZ - odesłanie od jednego hasła do drugiego Zaprezentowanie nowego rodzaju wydawnictwa informacyjnego, z którego można korzystać za pomocą komputera. Chodzi tutaj o encyklopedię multimedialną (informacje zapisane na dysku CD-ROM).

Przedstawienie encyklopedii multimedialnej za pomocą sprzętu komputerowego (komputer, multiprojektor). Zadanie pytania o podobieństwa i różnice encyklopedii tradycyjnych i nowoczesnych. Uczniowie sami powinni odkryć podobieństwa i różnice między tymi źródłami. Dochodzą do wniosków, że obie encyklopedie dostarczają informacji, ale różnią się wyglądem, tj. nośnikiem informacji, w książce jest tylko druk i ilustracje, na CD-ROM-ie występują te elementy jeszcze z dźwiękiem, animacją, filmem. CD-ROM zajmuje mniej miejsca (ale wymaga posiadania odpowiedniego sprzętu), daje możliwość wydruku informacji.

Przed ćwiczeniami podanie kilku zasad korzystania z encyklopedii i słowników (za pomocą tablic przygotowanych w programie do prezentacji).

Zasady korzystania z encyklopedii i słowników:

1. Zapoznać się z uwagami i objaśnieniami wstępnymi
2. Zorientować się, jaki jest układ treści: alfabetyczny czy rzeczowy
3. Dobra znajomość alfabetu
4. Wybrać właściwy tom (w wydawnictwach wielotomowych) na podstawie oznaczeń na jego grzbiecie
5. Umieć posługiwać się żywą paginą
6. Przy rzeczowym układzie posługiwać się spisem treści, indeksem (skorowidzem)
7. Korzystać z wykazu skrótów, objaśnień

3. Ćwiczenia

Praca w grupach. Wybór lidera w zespole, który będzie czuwał nad pracą zespołu i kontaktował się z nauczycielem. Rozdanie kwerend do wyszukiwania haseł w różnych encyklopediach i słownikach. Sprawdzenie i omówienie ćwiczeń. Wypowiedź ucznia powinna być zakończona informacją, z jakiego źródła korzystał.

Przykłady poleceń dla grup:

I.

Podaj wyrazy bliskoznaczne do wyrazu nauczyciel (Słownik wyrazów bliskoznacznych)

Jaka jest poprawna forma: ta kontrola, ta kontrol, ten kontrol (Praktyczny słownik poprawnej polszczyzny)

II

Podaj znaczenie terminu literackiego komiks. (Podręczny słownik terminów literackich)

W jakich filmach grał Janusz Gajos? (Leksykon PWN: kino)

III

W jakim słowniku należy szukać tłumaczenia na język angielski słowa orzech laskowy. (Nowy słownik angielsko-polski polsko-angielski)

Czy wyraz na raz, naraz piszemy łącznie czy rozdzielnie. Odszukaj go w słowniku i podaj zasadę stosowania. (Podręczny słownik kłopotliwych części mowy)

IV

Co to są igrzyska olimpijskie? (Leksykon PWN: sport, Encyklopedia kultury polskiej XX w. : kultura fizyczna, sport)

Podaj synonimy wyrazów miłość, nienawiść (Słownik wyrazów przeciwstawnych, Słownik synonimów i antonimów)

V

Co to jest fotosynteza? (Ilustrowany słownik botaniczny)

Co oznacza słowo mass media? (Popularna encyklopedia mass mediów)

VI

Gdzie leży państwo europejskie Andora? Podaj charakterystyczne cechy tego państwa. (Państwa świata w 6 tomach: leksykon)

Jak brzmi w języku niemieckim karta tytułowa? Słownik niemiecko-polski polsko-niemiecki)

VII

Z jakiego źródła wypisać uprawnienia Rady Unii Europejskiej Słownik instytucji Odnaleźć terminy dotyczące Unii Europejskiej)

Odnaleźć w jednym ze słowników (jakim?) związki frazeologiczne: końskie zdrowie, sezon ogórkowy, ręka w rękę. (Popularny słownik frazeologiczny)

VIII

Proszę odnaleźć w odpowiednim źródle partię PSL. (Encyklopedia politologii T. 3, Partie i systemy partyjne)

Odnaleźć biografię Wisławy Szymborskiej (Słownik pisarzy polskich)

IX

Jak się odmienia w l.p. rzeczownik liceum. (Mały słownik wyrazów trudnych)

Znajdź wyrazy przeciwstawne do wyrazu minus. (Słownik wyrazów przeciwstawnych)

X

Kronika to jeden z gatunków literackich. Co on oznacza? (Słownik gatunków literackich)

Kim był bohater literacki *Kordian*? Słownik postaci literackich)

XI

W jakich dostępnych źródłach szukać biografii Lecha Wałęsy? (Encyklopedyczny słownik sławnych Polaków)

Znajdź informacje o Świętokrzyskim Parku Narodowym. (Ochrona przyrody i środowiska: słownik szkolny)

4. Podsumowanie

Podsumowanie i utrwalenie wiadomości z lekcji za pomocą przeprowadzenia testu. Zachęcenie do korzystania z tych i innych źródeł w celu wzbogacenia wiedzy i słownictwa.

Zachęcenie uczniów do zrobienia encyklopedii, np. miasta, regionu, szkoły, klasy lub innego zagadnienia.

Test: Szukając odpowiedzi na pytania skorzystałam/-em z:.

.....
Co to jest encyklopedia?

.....
Co to jest słownik?

.....
Jaki jest układ treści w encyklopediach i słownikach?

.....
Podaj kilka encyklopedii i słowników (co najmniej 5)

Bibliografia:

Andrzejewska J.: Przystosowanie czytelnicze i informacyjne w szkołach ponadpodstawowych: wzory tablic i foliogramów. Warszawa 1990

Brudnik E., Muszyńska A., Owczarek Owczarek.: Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Kielce 2000

Kida J.: Słowniki i encyklopedie w edukacji szkolnej. Biblioteka w Szkole 1993 nr 9 s.18-22